

BÖHM BÉLA ÉLETRAJZA

ÖTVENÉVES NYOMDÁSZSÁGÁNAK EMLÉKÉRE

**IRTA
JANOVITS FERENCZ**

ENDRÓDI SÁNDOR ALKALMI KÖLTEMÉNYÉVEL

**BUDAPEST
1898**

AZ ATHENAEUM R. TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

Ha szíved megtelik érzéssel, fejed gondolattal, ha lelkedet megmagyarázhatatlan vágyak töltik be: ne a jövőt tekintsd, ne azt kutasd, mi következhetik, de tekints visszafelé, idézd fel a múltat s megenyhülsz, pihenésre találsz, fellázadt véred lecsillapodik, mert látod, hisz látnod kell, hogy parány voltál s csak az idő, a helyzet, a körülmények neveltek erőssé, naggyá, szilárdná; az az ismeretlen, soha nem látott szikra az, mely felkorbácsolja benned a szenvedélyt s futsz előre, hogy egy kőben megbotolva, nyakadat szegd.

A múlt világa nyitva áll előtted, míg a jövő sűrű köd, melyben csak a remény pislogó mécse mutatja, hogy arra vezet az út – előre.

A ma embere kicsinylő bámulattal gondol vissza az őskor rengetegének lakójára, mely különbözik bár minden más földi teremtménytől, de csak a kezdet durvaságában, vadságában él, egyedül természetadta erejére támaszkodva.

S ez az értelem nélküli ember hadat üzen mindannak, mi él, mozog, hogy megsemmisítse, vagy uralma alá kényszerítse.

Az az isteni szikra nem pihen. Az ember tanulni kezd a természettől, ettől a csallhatatlan igazságtól, a mely föltárja neki titkait, utat mutat az előhaladásra s az ember vetélytársa, ura lesz a mesternek.

Óh, az ember jó tanuló! Nem kíván mindent egyszerre tudni, látni: megelégszik a lassú haladással.

De nem pazarolja idejét. Figyel és kutat mindenütt: kifürkészi a hegyszakadékokat; behatol a bozótba, hogy annak rejtelmét megismerje; ellesi a vadak életét, szokásait, a madarak hangját, fütyjét s mindazt, mit a nagy természet föltár előtte, javítja, tökéletesíti, saját céljaira alkalmazza.

Űzi, kergeti a vágy, a tudnivágyás. Érzi, tudja, hogy előtte egy mérhetetlen nagy ismeretlen van, egy nagy sötétség, a melyet meg kell világítani, a melyet meg kell hódítani.

Értelme fejlődik, látköre tisztül, szélesedik: az anyag gyöngül, de erősödik a szellem.

A puszta benépesedik, az erdők dúvadjai hullanak az ember fegyverétől, a föld gyomrát a csákány, felületét az eke föltúrja, a folyók szűk mederbe szorítva, a végtelen tengert hajóóriások hasítják s az ég félelmetes villáma játékszerré, szolgává alacsonyodik az ember kezében.

Minden, de minden meghajol az emberi ész hatalma előtt, s ti, a kik kényelmes pamlagotokon hátradőlve olvassátok e sorokat, ha tudni akarjátok, mi szerepe volt ebben a betűnek: menjetek, kutassátok föl az emberiség bölcsőjét, évezredek romhalmazát, olvassátok el a bemohosodott kőkönyveket, a megfakult papyrusfoliánsokat, a fába faragott törvényeket.

Nem zúg-e fületekbe a mester hangja, a mint beláthatatlan embertömeget tanít, oktat? Nem látjátok-e a tudomány vándor apostolát, a mint idegen országban, ismeretlen nép között kóborol, túrva éhséget, szomjat; nem akadály előtte tél fagya, nyár viharja, bátran tör előre, hogy aztán visszatérve honába, megtanítsa népét arra, mit az még nem is sejtett. Bajtársakat, munkatársakat szerez magának, hogy terjedjen, fejlődjék a tudomány s szegényül, rongyokba burkoltan él bár, de lelkét büszke öröm tölti el, mert hisz annyi nélkülözés, kiállott félelem, fáradság nem volt hiábavaló: terjed az eszme, az elvetett mag terebélyes fává nőtte ki magát és a vándorbot ereklje lett az utódok tiszteletében.

A tudomány, a művelődés igaz, bátor harcosai voltak ők, de hiányzott az eszköz, hogy az a világhosszág, mely az ő lelkükben lángra kelt, bevilágítsa a föld minden zugát.

S az egyszerű mainzi polgár létrehozta ezt is. Nehezen terjedt, mint minden korszakot alkotó találmány abban az időben, a mikor az emberiségnek egyéb célja nem volt, mint hogy mennél nagyobb területet vallhasson magáénak s mennél több legyen rabszolgáinak száma, a kik felett uralkodjék.

S épen a rabszolgaság, a járom, a leigázott gondolat adta meg az elhatározó lökést, hogy a gyöngé ólom harczra keljen a kemény aczéllal. De bármily erős fegyver volt is a sajtó, – közvetve a könyvnyomtatás – sánta óriás volt, kinek szeme mindenhová ellát, de szava nem hallatszik, mert nincsenek lábai, a melyek elvinnék a messze távolba is. És segítségére jött a másik óriás, a ki vak volt ugyan, de volt ereje, a legnagyobb távolságot is legyőző ereje: a gözmozdony. A vak vitte a sántát s nem volt, ki ellent tudott állani e két óriás diadalmas útjának.

A könyvnyomtatással fejlődik, terjed a tudomány, a művészet, átalakítja a tanítási rendszert, tisztulnak a fogalmak; az embert átformálja, az ember kezdi megismerni önmagát, szétöri bilincseit s merre a sajtó szava hangzik, trónok dőlnek össze, zsarnokok feje hull alá s vérük-ből a nép jelmondatot ír zászlajára: »Szabadság, egyenlőség, testvériség!« Ime, a piczi betűnek meghódol a világ, évszázadok véres harczai elülnek, hogy helyet engedjenek a békés munkálkodásnak.

A sajtó hatalom lett s nincs olyan szép, nemes, nagy gondolat, melyet diadalra ne juttatna, lángész, kit ne segítene, rejtett igazság, melyet fel ne derítene s bűn, a melyet sujtó karjával ne üldözne.

A nyomtató-műhelyek fejlődése egyértelmű a művelődés terjedésével s úgy hiszem, nem fog senki elbizakodottsággal vádolni, ha azt mondom, hogy mennél több valamely országnak a nyomdai intézete, annál műveltebb, felvilágosodottabb ott a nép s annál könnyebben meg tudja közelíteni, valósítani a nagyratörő, az emberiség boldogulását célzó ideálokat.

*

Magyarország későn ébredt. A bel- és külharczok minden erejét lefoglalták, a szellemi művelődés nagyon kis körre szorítkozott. De a reformáció s az ennek nyomában keletkezett vallási villongás megvetette alapját s fegyverré, de egyszersmind tanítóeszközzé lett kezében a sajtó. Nézzük át az ország történetét, ez időtől kezdve mindenütt ott találjuk a könyvnyomtató sajtót, hol a szabad eszméket, szabad gondolatokat hirdetik s terjedésének nem vet gátat az abszolutizmus sem. Hány lelkes, buzgó hazafi vére önté el a vérpadot, mert nem tudott hallgatni, a mikor látta maga körül a nyomort, hallotta a leigázott nép jajszavát; a végső elkeseredés, az igaztalanság gyűlölete megnyitja a hallgatag ajkakat, a felszabadult szót viszhangozzák az ég, a hegyek s a szél messze kapkodja el a sajtó szabad termékét, mert szabad sajtó nélkül a nemzet néma, tehetetlen, nyomorgó koldus, ki még halálos betegségét is eltitkolja, mert lezárja ajkát a félelem.

Ne vádoljanak tudákoskodással, mert én hiszem, én meg vagyok győződve, hogy kötelességet teljesítek, a mikor a történelmet idézem tanúnak, hogy annak, ki a nyomdászat szolgálatába szegődött, nem pusztán a megélhetés eszközét kellett benne látnia, de harczot, elkeseredett, véres harczot kellett vívnia magával a hatalommal. Évszázadok merev eszméit kellett a helyes mederbe terelni, tette, buzgólkodásra serkenteni a begyepesedett emberi elmét; tükröt tartani a nemzet elé, hogy elszomorodjék az önmaga elmaradottságán; más nemzetek sikereit összegyűjteni, az újabb és újabb vívmányokat bemutatni, hogy versenyre, nemes versenyre keljen a tespedt nemzet. S csak megérdemelt jutalom, a mikor tanúja egy hatalmas, erős nemzet sikeres munkálkodásának, gyarapodásának.

Ez volt a hivatása a könyvnyomtatásnak Magyarországon is; ezt a nyomdászatot látta csecsemő-korában, közremunkált annak nagyra nevelésében s így hasznos munkása, tevékeny

bajnoka volt a társadalomnak és hazájának Böhm Béla, jelenleg az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvény-társulat könyvnyomdai osztályának üzletvezetője, a ki ez év augusztus havában töltötte be a nyomdászati pályán az ötvenedik évet.

Örökös harcz az emberi élet, de annál jólesőbb az öröm, ha van abban egy pihenő pont, a mikor a fáradt lélek, környezve a tisztelet, a becsülés, a szeretettől, új erőre kap, hogy tovább küzdjön, tovább dolgozzék.

A nagy emberek agyát magasztalják s kinek sem jut eszébe a kéz, mely papírra veti a gondolatokat. Jöjjetek hát, nagyok és kicsinyek, ünnepelni, üdvözljük tiszta szívvel, lelkes örömmel az egyszerű embert, ki testi erejének összeségét, tudásának legjavát egész életén át csak a munkának szentelte. Megérdemli ezt tőlünk, hiszen egy új nemzedéket látott felnőni, egy új nemzedéket tanított munkára, szorgalomra s élő példának odaállította önmagát.

Ünnepeljük hát s szívünk egész melegségével, szeretetével vegyük őt körül s kívánjuk, hogy még hosszú időn át munkálkodhassék a köz javára és örömünkre.

Nagyon nehéz oly emberről életrajzot írni, kinek életét, tetteit sem a krónika meg nem örökítette, sem pedig a napisajtó fel nem jegyezte. Böhm Béla nem az az ember, ki minderre tápot, anyagot szolgáltatott volna, mert hisz nem tartozik ama szerencsések közé, a kikkel, akár magas születésük, akár pedig kiváló, nagy tehetségük révén, mindenki foglalkozik.

Igy csak az ismerősök, a jóbarátok azok, a kik némi útbaigazítást adnak arra, hogy megrajzolhatjuk vázát – csakis vázát – egy életnek, mely minden percét a munkának, az ernyedetlen szorgalomnak szentelte, annak a munkának, mely nem hoz világraszóló dicsőséget, nem fon babért homlokára, egyedül a feljebbvalók és pályatársak elismerésével és méltánylásával kell megelégednie.

Böhm Béla 1836 márczius 24-én született Budán. A piaristák gimnáziumának négy alsó osztályát elvégezvén, 1848 aug. 16-án az Egyetemi nyomdába kerül betűszedő-gyakornoknak. Szíve a színpadra vonzotta, de fiatalsága, melyhez talán az anyagiakban való szükség is társult, egyidőre legyőzték benne a színpadi sikerek utáni vágyat s két évet töltvén az Egyetemi nyomdában, melynek akkori művezetője Krünner József volt, 1850 augusztus 22-én Pozsonyba költözött. Atyja ugyanis elhalálozván, anyja Pozsonyba tette át lakását. Így került a pozsonyi Wiegand-nyomdába, hol 1854 július 9-én segéddé avatják s itt marad december 2-ig. Ez idő alatt sajátítja el a német nyelvet is, de csakis főnökének ama határozott kijelentésére, hogy ha meg nem tanul németül, úgy föl nem szabadítja. Mit tehetett egyebet? Megtanult németül s ma, ha akár németül, akár magyarul értekeznek vele, nem tudják bizonyosan, hogy melyik az anyanyelve s neve után ítélve, azt hiszik, hogy »német«. Pedig magyar ő testestől-lelkestől.

Ez időtájt újból megkísérli, hogy színpadra jusson s e célból a Burg-színházban jelentkezik is felvételre, de miután a színház akkori vezetője elébe tárta mindama nehézségeket, fáradalmakat, melyek a színészpályán kísérni fogják, most már véglegesen lemondott szándékáról s folytatta mesterségét. Ez a magasratörő olthatatlan vágy magyarázza meg, hogy Böhm Béla hosszabb ideig nem maradt meg egy-egy helyen s majdnem minden évben más városban, vagy üzletben találjuk.

Igy 1854 december 4-én már Schreiber Alajos (ma Angermayer) nyomdájában vállalt kondíciót s itt maradt 1856 május 17-ig; de már május 30-án Budapesten van s tíz hónap alatt Számwald és Emichnél találkozunk vele. 1857 márcz. 9-étől Heckenastnál dolgozik s ő volt az akkoriban alapított Üstökös főszerkesztője.

Az elnyomatás korszakában különösen az íróemberek a legkisebb alkalmat sem mulasztották el a hatalom emberei elleni tüntetésre. Ennek köszönhette Böhm Béla, mint az Üstökös tördelője, hogy Jókai, a lap szerkesztője, mindig Bem-nek szólította. Koszorús írónknak bizonyára még emlékében lesz a negyven év előtt történt, habár minden utókövetkezmény nélküli *elkeresztelés*.

Heckenasttól 1860 december 22-én kilép, hogy 23-án visszamenjen az Emich-féle nyomdába. Itt a következő év február 10-éig maradt s ekkor Aradra a Réthy Lipót nyomdájába megy művezetőnek; de itt sem maradt sokáig, mert szept. 23-án már ismét Pesten találjuk a Heckenast-nyomdában. Érdekes és igen jellemző, hogy 1862-ben öt hónap alatt négy nyomdában fordult meg. 1862-ben elhagyja az országot s Bécsbe megy, hol Holzhausennél mint korrektor működik. Ez volt ez ideig a leghosszabb kondíciója, a mennyiben itt öt évet töltött. 1867-ben ismét Pestre jön s február 20-án a Pollák-testvéreknél (mostani Légrádi-testvérek) vállal művezetői állást. Ez állásában azonban csak néhány hónapot tölt, mert május 20-án újból a Heckenast-nyomdába megy s itt marad 1868 május 16-ig, 17-én pedig Deutsch Móriczhoz megy át művezetőnek.

Ez állásában csak augusztus 22-ig marad s ez időtől kezdve 1869 április 17-ig Madarász Endre pécsi nyomdájának művezetője. De szíve ismét csak a fővárosba vonzotta s augusztus 20-tól december 24-ig Deutsch Lipótnál, majd a Deutsch-féle részvénytársaságnál mint művezető van alkalmazásban. 1870 márczius-augusztusig a Légrádi-testvéreknél, azután Bucsánszky-nál (aug. 16-tól szept. 10.) foglalkozik, mint szedő. 1871-ben korrektor a Pester Lloyd-nál, 1872-ben pedig újból visszakerült a Heckenast nyomdájába, hová február hóban lép be, de július 1-én az Athenaeum-mal cseréli fel. Itt aztán vége szakad a vándorlásnak s 1873 február 23-án megnősül.

Ime egy munkás élet rövid vázlata az idők sorrendjében. Olyan száraz, rideg a számok e tömege s mégis mily sokat beszélnek. Egy ifjú, tele pezsgő vággyal, idealizmussal, egyedül lelke sugallatát követve, oly pályát akar választani, mely szerinte egyedül hoz neki üdvöt. Ámde a szülői szó s a kényszerítő szükség más célú tűz elébe s kénytelen-kelletlen, egy neki addig nem tetsző pályára lép, hogy megmenekedjék amaz állítólagos veszélyektől, melyeket előtte oly élénken lefestettek. Megindul a nagyvilágba, az életbe, mely oly szép jövővel kecsegtet s a gyermekifjú szemei előtt elsősorban is a szülőföld képe tűnik fel. Ez volt egész életén át az ő napja, melynek vonzóereje a késő időkre is kihat s mely körül ő mint bolygó keringett.

Az a sokszori helyváltoztatás korántsem azt bizonyítja, hogy talán Böhm Béla, kötelességének, a rábízott feladatoknak nem tudott volna megfelelni. Oh, nem. Komoly, törekvő lélek volt s egyedüli vágyát az képezte, hogy igyekezete, szorgalma által oly helyet biztosítson magának, a mely megmentse őt attól, hogy a betűszekrény mellett, a nyomda ólomporos levegőjében, mint egyszerű, figyelembe alig vett munkás töltse életét. Becsvágyó volt a szó nemes értelmében.

Szó sincs róla, a fiatalsággal együttjáró bohóságoktól ő sem volt ment s szívesen fölkereste pályatársai társaságát, ámde nem merült el azoknak tivornyáiba s inkább ama csoportokat kedvelte, hol a mulatozás közepette sem feledkeztek el ama példabeszédről, hogy »holtig tanul a jó pap«. Így szerzett ő magának jóbarátokat, tiszteletet és szeretetet még ellenfelei részéről is. Mert voltak ám ilyenek is. De ezek az ellenfelek éppen viselkedésükkel, pártállásukkal bizonyították be, hogy Böhm véleménye nehéz súly volt a mérlegben s szíves-készséggel ismerték el komoly, cél tudatos munkásságát. Az 1866-ban alakított nyomdász-önképző-egylet alapító-tagja lévén, higgadt gondolkozásával s tevékenységével nagy hasznára volt annak; ugyancsak ő volt képviselője az önképző-egyletnek 1869-ben Buschmann Ferenczczel

(a jelenlegi nyomdatulajdonossal) együtt a II. osztrák-magyar nyomdászgyűlésen. Ugyanez évben pedig megválasztották az önképző-egylet elnökének.

1872-ben két pártra szakadt az egylet. Az ellenőri állásra a magyar párt jelöltje Böhm Béla, a német párté Anft János volt. A magyar párt túlnyomó többséggel győzött, de a kisebbség megtámadta a választást; Böhm Béla puritán jelleme nem tudta elviselni a kisebbség igazságtalan támadásait, önként mondott le állásáról. De Anft sem fogadta el többé a jelölést, mert teljesen azonosította a maga nézetét Böhm Béla nézetével. Ilyen ellenfelei voltak Böhm Bélának. Ekkor választották meg Steiner Adolfot ellenőrré, ki még ma is számvivője s buzgó hivatalnok a most oly hatalmas és erős »Magyarországi könyvnyomdászok egyleté«-nek.

Böhm még jelen állásában is tagja ennek az egyletnek s bizony díszére van mind a kettőnek, hogy mindekkoráig sem hagyták el egymást.

Egy kis világban élt ő, de e kis világ nagy hasznát vette az ő tehetségének, műveltségének és önzetlenségének.

A szakirodalom terén sem maradt tétlenül. Dolgozatait megtaláljuk a Tóth István szerkesztésével Egerben megjelent »Gutenberg« című első magyar szaklapban, majd később a Typographiában is.

De nemcsak hazájában, hanem Bécsben is jó hírt szerzett magának s hogy milyen ragaszkodással viseltettek iránta, álljon itt egyik pályatársának, ki három éven át állott együtt vele Holzhausennél, a következő nyilatkozata:

»Böhm Béla eleinte mint accidens-szedő és magyar korrektor, később mint a nyomda revizora volt Holzhausennél. Nem csak a magyar-osztály központja, mindnyájunk barátja, jó tanácsadója és támogatója volt, de az egész nyomdaszemélyzet osztatlan tiszteletét és szeretetét, főnökének nagyrabecsülését bírta. A revizori állás Holzhausennél nagyobb műízlést, éles ítélkezést és kiváló nyomdász-tudást feltételezett, mely követelményeknek Böhm Béla minden tekintetben megfelelt s így Bécs nyomdászköreiből ismert és tisztelt szaktárs volt, ki a nyomdász-társaság életében is szerepet játszott. Résztvett a Fortbildungs-Verein für Buchdrucker megalakításában 1863-ban, melynek választmányi tagja is volt, sőt az Öst. Typographia megalapításában is része volt. De legnagyobb elismerés azért érte szaktársai részéről, mert mindig azok javát tartotta szem előtt s környezetébe vonva ifjabb kollégáit, azokat a nemesebb iránti fogékonyságra, a jobbra való törekvésre jó példával vezette.«

Mit mondjunk Böhm Béláról mint üzletvezetőről és főnökről? Csak dicséret és tisztelet illetheti őt ebben az állásában is!

Az igazgatóság egy teljesen megbízható, az önfeláldozásig hű és szorgalmas erőt bir benne, míg az alája rendelt nagy személyzet a gáncs és hiba nélküli emberséges főnököt tiszteli és rajongással szereti Böhm Bélában. Nem ismer soha fáradságot és pihenést, ha az üzlet érdeke azt tőle úgy kívánja. Emberi erőt felülhaladó tevékenységet fejt ki abban, hogy az igazgatóság intenczióihoz híven mind magasabb és magasabb tökélyre emelje az intézet termelőképességét. A nappalt megtoldja az éjszakával, hogy felelősségterhes állásának megfelelhessen; de még akkor, de még így is tud odahatni, hogy alárendeltjei anyagi helyzete is javuljon és gyarapodjék. Az intézet és személyzet érdekeit mindenkor össze tudja egyeztetni. Az alája rendelt személyzet minden tagja teljes bizalommal fordulhat szükségben és szorultságban hozzá, mert jó szívével sohasem tudja azoktól tanácsát, útbaigazítását és támogatását megtagadni. Igaz, hogy ily alkalmakkor zsörtölődik, de ezzel is csak a szíve jóságát igyekszik eltakarni, nehogy mindjárt az első szóra megadja azt, miért hozzája fordulnak és így kénytelen legyen szeretetét és jóságát mások előtt is kimutatni. Abban a biztos tudatban él, hogy tőle mindenki remeg és félelemmel tekintenek reá alárendeltjei. Aranyszívet és nagyon nagy emberszeretet takar el az ő zsörtölődése.

Az intézet ügyfeleivel való érintkezésben maga a megtestesült üzleti szellem. Kevés szavú, de mindenkor előzékeny és pontos. És ezen magaviseletével sikerült neki üzletbarátai és tisztelői számát oly magasra emelni, milyennel a hozzá hasonló állásban levők közül kevesen dicsekedhetnek.

Böhm mint családapa is példaképen állítható oda. Rajongó szeretettel veszi körül családja minden egyes tagját s féltő gonddal ügyel fel gyermekei neveltetésére. S szinte irigylésre méltó az a tiszta, minden számítástól ment szeretet, a melyben ő családja részéről részesül. Mintha egyéb gondjuk sem volna, mint hogy neki örömet szerezzenek, bajában vigasztalják. Olyan harmonikus ez a családi élet, mint egy szép költemény, a melynek hőse osztatlan rokonszenvenek örvend.

Nem megy az sem fölfedezés-számba, ha elmondjuk, hogy Böhm Béla nagy zenebarát. De hisz az természetes is. A gyermekkor ideális gondolatait csak nagyon kevés esetben mossa el az élet vihara, legfeljebb simít azokon, kicsiszolja, a viszonyokhoz hajlítja. És Böhm Béla, ha már mint színész, nem rezegtethette meg hallgatói szívének húrjait, beállott hallgatónak s egyforma lelkesedéssel, gyönyörűséggel tapsol a hegedű- vagy énekművésznek. A berlini szimfonikus zenekarnak, a millenniumi kiállítás ideje alatt, talán nem igen volt még egy olyan igaz híve, mint ő. Teljesen belemerült a játék szépségébe s észre sem vette, mi történik körülötte. Valóságos rajongás rítt ki szavaiból, mikor az egyéb látni és hallani valókra figyelmeztették. »Az mind csak kötél táncz, ezt a muzsikát hallgassátok!«

E szép lelki tulajdonságának igen nagy hasznát veszi az »Athenaeum« személyzetének dalegylete, a melynek ő az elnöke. Mindannyian tudjuk, micsoda nehézségekkel kell megküzdenie egy ilyen egyletnek. Hát még egy olyan egyletnek, a melynek tagjai csak ritkán áldozhatnak a dalművelés céljának, mert a munka lekötve tartja őket. Sokszor haldoklott már az Athenaeum-dalegylet, de nem azért volt Böhm Béla az elnöke, hogy a betegséget gyógyítani meg ne kísértse. És az ő operációi mindig sikerültek. S ha a dalegyletet nem is emlegetik mint olyat, mely a nagyközönség számára gyönyörűséget, a maga számára pedig babérokat szerez, de a nyomdai munkások körében igen jó nevet tudott magának kivívni s ama céljának, hogy az Athenaeum személyzetében az érintkezést föntartva, annak szórakoztatásáról gondoskodják, tökéletesen megfelel. Ebből a körülményből is az oroszlánrész Böhm Bélát illeti meg.

*

Nem zárhatjuk be sorainkat egy őszinte óhajtás nélkül. Élni a társadalom törvényei szerint, felölelni lelkében a szépet és jó t: egyformán kötelessége mindenkinek. De bátran keresztülküzdeni egy életet, nem csüggedni egy pillanatra sem, hasznára lenni minden tényében másoknak úgy, mint önmagának, megtartani lelkében az ideálisra való törekvést úgy, miként azt Böhm Béla tevé, azt hisszük, nem közönséges emberre mutat. Őszinte, tiszta szívvel óhajtjuk azért, hogy élvezze barátainak, pályatársainak szeretetét és tiszteletét még hosszú időn keresztül zavartalan boldogságban, hogy további tevékenységéhez is adjon neki az Isten erőt és munkakedvet, hogy elmondhassa nyugodt lélekkel, a mit mi mindennap *tapasztalunk*: »Megtettem kötelességemet Isten és emberek irányában egyaránt!«

BÖHM BÉLA JUBILEUMÁRA.

1898.

*Szerény hőse munkának és
Becsületnek!
Ifjan kezdted, jól csináltad,
Hűn végezted.
Ötven évig hétköznapi volt
Minden napod, –
Ideje, hogy végre kapj egy
Ünnepnapot.*

*Nem zajosat, nem pompázót:
Csöndesebbet.
Az az ünnep, mikor a szív
Ünnepelhet.
Szeretetből fonjuk neked
Koszorúkat,
Jelenünknek példa marad
A te – multad.*

*Tiszta szívvel ölelünk át,
Ősz barátunk,
Nem üres szó, ha neked mi
Jót kívánunk.
Itt vagy köztünk házi körben,
Hű családban –
Nem cifrázzuk: Isten tartson!
Isten áldjon!*